

AŠ SISTEMOS TYRIMO REPERTUARINIŲ GARDELIŲ METODIKA GALIMYBĖS

Dalia Kujalienė

Doktorantė
Klaipėdos universiteto
Psichologijos katedra
S. Nėries g. 5, LT-92227 Klaipėda
Tel. (8 46) 39 86 27
El. paštas: ddkk@takas.lt

Straipsnio tikslas yra parodyti repertuarinių gardelių technikos (RGT), kaip Aš sistemos tyrimo metodo galimybes, atlikus trijų individualių atvejų analizę. RGT, kuri yra pagrįsta G. A. Kelly'o asmenybės konstrukty teorija, leidžia suderinti nomotetinės ir ideografinės psichodiagnostikos principus, atskleisti unikalų asmenybės Aš sistemos turinį, struktūrą, savigarbos lygį. Tyrimui naudotas RGT variantas – įvertinimų gardelė. Atlikta individualių duomenų koreliacinė analizė, apskaičiuoti konstrukty intensyvumo balai ir gardelės sąryšio balas, tiriamųjų Aš sistemos pavaizduotos grafiškai. Trys pateikti atvejai atspindi skirtingą tiriamųjų Aš sistemos turinį, struktūrą ir savęs vertinimą. Savęs interpretavimui tiriamieji naudoja įvairius konstrukty rinkinius. Atsiskleidė trys skirtingos Aš sistemos struktūros – monolitinė, integruotoji ir difuzinė. Koreliacijos tarp realaus ir idealaus Aš koeficientas atskleidė tiriamųjų savigarbos lygį. Išryškėjo vienas bendras visiems tiriamiesiems bruožas – „privalomojo Aš“ reikšmingumas Aš sistemoje. Rezultatai padeda suprasti problemas, su kuriomis tiriamieji gali susidurti.

Asmenybės Aš – viena labiausiai tiriama psichologijos temų ir sunkiausiai apibrėžiamų sąvokų, kurią įprasinti bandė daugelis asmenybės bei socialinės psichologijos sričių teoretikų ir tyrėjų. Po daugiau kaip šimtmetį trunkančių tyrimų diskusijos apie tikrąją Aš prigimtį tik plečiasi, kuriamos vis naujos teorijos, bet konkrečių išvadų, su kuriomis sutiktų visi, dar niekas nepasiūlė.

Teoriniu požiūriu yra svarbios kelios temos. Pirmiausia – 1890 m. W. Jameso pasiūlytas ir vis labiau pripažįstamas kaip pagrįstas bei padedantis tiksliau įvardyti pastebimus reiškinius

Aš (angl. *self*) skirstymas į Aš kaip subjektą (W. James tai vadino „I“) ir Aš kaip objektą („Me“ – W. Jameso terminas) (James, 1890). Stebėdamas, analizuodamas, vertindamas save žmogus tarsi skyla į dvi dalis – stebinčią ir stebimąją, vertinančią ir vertinamąją, pažįstančią ir pažinimą. Žmogus yra subjektas, kuris pats sau gali tapti objektu. Aš kaip subjektas siejamas su veiksmingumu, tikslų kėlimu, veiklos inicijavimu, kontrole. Aš kaip objektas – tai, kas vadinama savi-vaizdžiu: savęs pažinimo rezultatas, žmogaus žinių apie save ir savęs vertinimų visuma. Pirmasis aspektas sulaukė mažiau dėmesio, nors yra

tirta vykdomoji Aš funkcija (pvz., ego išsekimo (angl. *ego depletion*) teorija (Baumeister et al., 1999)) ir tai, kaip Aš apdoroja informaciją apie save (tikslios, objektyvios (angl. *self-verification*), pozityvios (angl. *self-enhancement*), atitinkančios susiformavusį savivaizdį (angl. *self-consistency*) informacijos siekimas (Cast and Burke, 2002)).

Labiau tyrinėtas Aš kaip objektas – savivaizdis (angl. *self-concept*) ir savęs vertinimas arba savigarba (angl. *self-evaluation*, *self-esteem*, *self-worth*). Požiūris į šiuos terminus yra daugiareikšmis. Vieni autoriai juos, kaip ir terminą „self“, laiko sinonimais (Byrne, 1996; Hattie and Marsh, 1996), kiti teigia, kad savigarba yra savivaizdžio vertinamasis komponentas (Saigal et al., 2002), treči – kad egzistuoja savigarbos sistema (angl. *self-esteem system*), turinti kognityvinį ir vertinamąjį komponentus (Leary et al., 1999), dar kiti – kad savivaizdis ir savigarba yra savarankiški Aš sistemos (angl. *self-system*) aspektai (Harter, 1999). Oosterwegel ir Oppenheimer (2002) taip pat vartoja terminą Aš sistema, apibūdindami ją kaip daugialypę žinių apie save organizaciją, kurią sudaro tiesioginiai savęs įvertinimai ir atspindėti kitų žmonių įvertinimai (Oosterwegel and Oppenheimer, 2002). DuBois ir kt. (2000), operuodami sąvoka Aš sistema, išskiria du jos komponentus – požiūris į save ir standartai bei aspiracijos, taikomi sau (DuBois et al., 2000). Kalbama apie aukštą ir žemą savivaizdį (Marsh and Hattie, 1996; Sharpe and Wang, 1997) bei apie aukštą ir žemą savęs vertinimą ar savigarbą (Byrne, 1996; Hattie and Marsh, 1996; Campbell, 1999; Kernis, 2001). Nepaisant konkrečių terminų painiavos, galima pastebėti bendrą tendenciją atskirti žinių apie save ir savęs vertinimo bei su tuo susijusių jausmų sritis. Metodikų, kurios aiškiai atskirtų šias sritis, nėra. Žinias apie save atskleidžia pateikiamų teiginių turinys, o vertinamąjį

komponentą – tų pačių teiginių pozityvumas ar negatyvumas. Todėl taip ir lieka neaišku, ką iš tikrųjų tos metodikos matuoja (Marsh and Hattie, 1996). Harter (1999) teigia, kad šių dviejų komponentų atskirti neįmanoma, kadangi žmogus neišvengiamai vertina viską, su kuo susiduria.

Savivaizdžio turinyje skiriami realusis Aš (koks esu), idealusis Aš (koks norėčiau būti), pateikiamasis Aš (kokį save parodau kitiems), veidrodinis Aš (savęs išivaizdavimas, pagrįstas kitų nuomone), galimi Aš (pageidautinas ir vengtinas), privalomasis Aš (kokiu reikia tapti). Skiriami įvairūs Aš, susiję su įvairiomis veiklos sritimis (akademiniš, fizinis, socialinis ir t. t.), taip pat Aš įvairiuose socialiniuose kontekstuose (aš su tėvais, draugais, mokytojais ir t. t.). Savigarbos rodikliu paprastai laikomas pozityviai ir negatyviai vertinamų savybių arba realaus ir idealaus Aš (to, kokiu žmogus save laiko, ir koks norėtų būti) santykis. Kuo skirtumas tarp jų didesnis, tuo savigarba mažesnė, ir atvirkščiai (Франселла и Баннистер, 1987; Norton and Morgan, 1995; Button, 1994). Savigarba taip pat analizuojama ir stabilumo, aiškumo požiūriu (Campbell, 1999; Kernis, 2001).

Teoriniai savivaizdžio modeliai (pvz., Soares ir Soareso nepriklausomų veiksmų modelis, Marso ir Winne'o kompensacinis modelis, Shavelsono ir kt. hierarchinis modelis bei jo modifikacijos, Brackeno daugelio matmenų modelis ir t. t. (Byrne, 1996; Marsh and Hattie, 1996)) iš esmės – visuma matmenų, dažniausiai siejamų su tam tikromis žmogaus gyvenimo sritimis (akademine, socialine, fizine, šeimos ir pan.). Tyrimai, paremti tokiais modeliais ir jais grįstomis metodikomis (pvz., Marsh'o savęs apibūdinimo klausimynas (*Self description questionnaire*), Brackeno daugelio matmenų savivaizdžio skalė (*Multidimensional self-concept scale*)), dažniausiai patvirtina modelį. Bet lieka atviras pagrin-

dinis klausimas: ar tai ir yra tas turinys ir struktūra, kurie atskleidžia savivaizdžio esmę? Ir kodėl tada beveik visi teoriniai modeliai empiriškai patvirtinami? Vienintelis dalykas, dėl ko galima būti tikriems – tai, kad pagal tyrimų rezultatus galima palyginti įvairias tiriamųjų grupes teoriniame modelyje aprašytų matmenų požiūriu, pavyzdžiui, ar skiriasi Danijos ir Kinijos moksleivių akademinio savivaizdžio rodikliai, ar skiriasi vyrų ir moterų savivaizdis remiantis hierarchiniu Shavelsono ir Marsh'o modeliu. Bet tai neatsako į klausimą, koks iš tikrųjų yra savivaizdis, kas sudaro jo turinį ir struktūrą, ar iš tikrųjų daugiau nėra svarbių dalykų, kurie tuose modeliuose nepastebėti. Pasigirsta vis daugiau balsų, pradedančių abejoti nomotetinio pobūdžio tyrimų tikslingumu šioje srityje ir raginančių imtis ideografinių, fenomenologinių tyrimų, kurie padėtų atskleisti paskiro žmogaus Aš turinį, struktūrą, ir apibendrintus modelius kurti remiantis individualia empirine medžiaga. Kaip teigia Hattie (1992), nors daugelio matmenų hierarchinis savivaizdžio modelis gali gerai apibūdinti vieną žmonių grupę, kitos grupės rezultatus gali geriau paaiškinti vieno matmens modelis. Savivaizdžio struktūra gali kisti su amžiumi: iki paauglystės vyrauti vieno matmens, o vėliau tapti sudėtingesnė. Tam pritaria ir Harter (1999), teigdama, kad vienas modelis negali būti taikomas visiems, svarbu išsiaiškinti visą įvairovę. Tai įmanoma tik pakeitus poziciją, iš kurios žvelgiama į tiriamąjį reiškinį – remiantis ne tyrėjo, o tiriamojo požiūriu.

Viena iš dar mažai naudojamų galimybių yra savivaizdžio tyrimas repertuarinių gardelių technika (RGT). Jos autorius yra amerikiečių psichologas George A. Kelly. Ši metodika leidžia išvengti trūkumų, kurie būdingi kitoms metodikoms: derina ir nomotetinės, ir ideografinės diagnostikos principus, padeda atskleisti individualaus savivaizdžio turinį, struktūrą bei įvairias ko-

kybines ir kiekybines charakteristikas, kad vėliau būtų galima ieškoti bendrų tiriamiesiems ypatybių. Lietuvoje ši metodika žinoma mažai. Pavyko rasti tik vieną publikaciją, kurioje minimas šios metodikos taikymas, bet tik epizodiškai – kartu su kitomis metodikomis, panaudojant tik nedidelę dalį informacijos, kurią RGT galėjo suteikti (Dereškevičiūtė, 2000). G. A. Kelly teoriją ir RGT teorinius principus autorė yra pristačiusi kitoje publikacijoje (Kujalienė, 2001). Šiame straipsnyje pirmą kartą teorija ir metodika bus pristatytos pateikiant ir empirinio tyrimo rezultatus.

RGT filosofinis ir teorinis pagrindas

RGT pagrįsta konstruktyviojo alternatyvizmo filosofiniais principais ir asmenybės konstrukto teorija. Konstruktyviojo alternatyvizmo esmę išreiškia teiginys, kad į tą patį įvykį ar reiškinį galima žiūrėti iš daugelio skirtingų pozicijų, kiekvienas reiškinys turi daugybę vertinimo alternatyvų, kurių vieną žmogus paprastai pasirenka kaip teisingą. Iš esmės žmogus gyvena dviejuose pasauliuose. Pirmasis – realus išorinis pasaulis. Antrąjį – vidinę realaus pasaulio reprezentaciją – žmogus susikuria pats, interpretuodamas savo patyrimą realiame pasaulyje. Kiekvienas žmogus unikaliai įprasmina (asmenybės konstrukto teorijos terminais – konstruoja) išorinę realybę ir savo patyrimą, todėl gyvena unikaliame paties sukonstruotame pasaulyje, kuris niekada visiškai nesutampa su išorine tikrove, bet yra reikšmingesnis už ją žmogaus emocijoms ir elgesio reakcijoms.

G. A. Kelly žmogų prilygino mokslininkui, pabrėždamas, kad kiekvienas žmogus – aktyvus pasaulio tyrėjas, keliantis ir tikrinantis hipotezes, kuriantis dažnai aiškiai nesuformuluotas, tik numanomas, nujaučiamas pasaulį ir žmonių tarpusavio santykius paaiškinančias te-

orijas, kurias G. A. Kelly pavadino konstrukto sistemomis (angl. *construct system*). Jas sudaro konstruktai – tam tikra prasme bipolinės skalės, atspindinčios požymius (geras – blogas, suprantantis mane – nesuprantantis manęs), pagal kuriuos žmogus vertina pasaulį, remdamasis panašumo ir kontrasto sąvokomis: „konstruktas – tai, kuomet du ar keli objektai yra panašūs ir, vadinasi, skiriasi nuo trečio ar kelių kitų objektų“ (Kelly, 1963, p. 50). Objektai, kurie vertinami pagal konstrukto, G. A. Kelly teorijoje yra vadinami elementais. Jais gali tapti, pavyzdžiui, paties žmogaus socialiniai vaidmenys, kiti žmonės, jų poelgiai, įvairūs daiktai ar reiškiniai. Konstruktai – pagrindas suprasti elementus, vienas iš elementų interpretacijos variantų, todėl gali būti ir netikslūs bei netinkami. Taigi konstruktai formuojasi lyginant tarpusavyje elementus, tačiau paskui jie yra naudojami ir kitiems elementams vertinti.

Nors G. A. Kelly labai priešinosi bet kokiems bandymams priskirti jo teoriją kuriai nors egzistuojančiai psichologijos kryptčiai, dažniausiai asmenybės konstrukto teorija siejama su kognityvine psichologija, kadangi jos centre yra pasaulio pažinimo ir vertinimo matmenų visuma – konstrukto sistema. Kita vertus, dėl orientacijos į kiekvieno žmogaus unikalų vidinį pasaulį ši teorija taip pat siejama su fenomenologine psichologija. Savo ruožtu G. A. Kelly laikomas vienu iš naujos krypties psichologijoje – konstruktyvizmo – pradininku.

„Aš“ asmenybės konstrukto teorijos požyriu

Pagrindinis tikrovės aspektas žmogui – jis pats, žmogus konstruoja ne tik išorinių įvykių, bet ir savęs vaizdą, kadangi jam svarbu numatyti ir kontroliuoti ne tik išorinio pasaulio aplinkybes, bet ir save – savo poreikius, norus, jausmus ir elgesį.

Individas pats tampa savo interpretavimo proceso objektu ir konstruoja save kaip „Aš“, stebėdamas panašumus ir skirtumus tarp savęs ir kitų (Stefan, 1977). Savęs konstravimo rezultatas – Aš sistema, t. y. susikurtas interpretacijos modelis, naudojamas savęs supratimui ir savo elgesio numatymui.

„Aš“ asmenybės konstrukto teorijos požyriu galima traktuoti trejopai:

- „Aš“ kaip elementas, t. y. objektas, kuris įvertinamas pagal įvairius matmenis (Kelly, 1963).
- „Aš“ kaip konstruktas – vertinimo, interpretavimo matmuo, leidžiantis skirstyti kitus objektus į „panašius į mane“ ir „nepanašius į mane“. Anot Kelly, „Aš“ – irgi konstruktas, kurio priešingas polius – „ne Aš“. „Aš – ne Aš“ išreiškia savo atskirumo nuo kitų žmonių suvokimą, bet nėra jokio „Aš“ kaip asmenybės struktūrinės dalies, kuri konstruoja Aš sistemą (Kelly, 1963).
- „Aš“ kaip konstrukto sistema, Aš sistema, kuri gali būti apibūdinama dvejopai. Viena vertus, – tai visuma konstrukto, į kurių tinkamumo sritį patenka „Aš“ kaip elementas. Kita vertus, Aš sistema yra visuma konstrukto, kurie susiję su minėto konstrukto „Aš – ne Aš“ pirmuoju poliūmiu. Aš sistema padeda suprasti ir numatyti savo mintis, emocijas ir elgesį, kurti savo vientisos asmenybės, turinčios biografinį tęstinumą, jausmą (Fournier and Payne, 1994).

Nors įvairūs autoriai (pvz., Botella, 1999) asmenybės konstrukto teorijos kontekste naudoja terminą Aš teorija, pats Kelly kalbėjo apie Aš sistemą (Kelly, 1963, p. 126–127).

Aš sistema yra pagrindinė, įtakingiausia visos asmenybės konstrukto sistemos dalis, pokyčiai joje vyksta lėčiausiai, sukeldami nerimą ir baimę. Be šios sistemos žmogus neturėtų savęs įvertinimo orientyrų ir pats sau atrodytų nedife-

rencijuotas, homogeniškas ir neprognuojamas. Kaip ir kiekviena konstruktų sistema, Aš sistema yra tik vienas galimų savęs konstravimo būdų, ne visada pats tiksliausias, todėl nuolat išlieka aktualus jos ir tikrovės sutikimo klausimas.

Svarbiausia Aš sistemos funkcija – padėti žmogui numatyti savo reakcijas į ateities įvykius ir šitaip kontroliuoti savo poreikius, norus, jausmus ir elgesį: „Žmogus kontroliuoja savo likimą, jei suformuoja konstruktų sistemą, su kuria pats identifikuoja. Jei ne, jis nejaučia asmeninės kontrolės. Jei jis suformuoja sistemą kaip „Aš sistemą“ ir kaip „ne Aš sistemą“ ir gali prognozuoti – jis gali ir kontroliuoti“ (Kelly, 1963, p. 126–127). Numatymo klaidos, nauji, nepatirti įvykiai verčia nuolat keisti kai kuriuos konstruktus ir reorganizuoti visą sistemą. Šia prasme „žmogus – judėjimo forma“ (Kelly, 1963, p. 48), asmenybės Aš – tai procesas, o ne statiškas struktūrinis komponentas.

G. A. Kelly kalbėjo apie patyrimo ciklą (Kelly, 2003). Susidūręs su nauja, neapibrėžta situacija, žmogus iš pradžių remiasi senąja savęs konstravimo sistema. Kai realūs elgesio padariniai neatitinka lūkesčių, jis apsveria keletą naujų konstruktų, kurie gali būti pritaikyti sau interpretuoti šioje naujoje situacijoje, t. y. apmąsto įvairias savęs supratimo ir vertinimo galimybes, kurios tinka šiam atvejui. Jo Aš sistema praranda tamprumą. Tada atmetami žmogaus požiūriu nereikalingi konstruktai ir naudojamasi tik ribotu skaičiumi alternatyvų. Toliau elgiamasi pagal veiksmų kryptį, nulemtą pasirinktų konstruktų. Taigi žmogus nuolat apžvelgia esančias alternatyvas, atmesdamas netinkamas ir apsiribodamas optimaliu veiklai skaičiumi, paskui elgiasi atitinkamai savo pasirinkimui. Aš sistema vėl tampa tampresnė. Elgesio rezultatai patvirtina arba paneigia pasirinkimo teisingumą.

Tai atrodo labai logiškas, darnus procesas, kurio padarinys visada turėtų būti nepriekaištin-

gas – t. y. adekvati Aš sistema. Tačiau kartais ji susiformuoja taip, kad verčia žmogų vertinti save neadekvačiai – pernelyg pozityviai ar negatyviai, vienpusiškai. Tai gali lemti keletas priežasčių:

1. Aš sistema – visos asmenybės konstruktų sistemos branduolys, keisdamas ją, žmogus nuolat rizikuoja ją pažeisti, todėl kartais nesiryžta eksperimentuoti, nes bijo padarinių, bijo patekti į dviprasnę padėtį, kai negalės numatyti ir kontroliuoti įvykių. Jaučiamas nerimas ir grėsmė verčia žmogų saugoti tai, ką turi (Kelly, 1963).

2. Tamprumas (angl. *tightening*) ar laisvumas (angl. *loosening*) gali tapti pastoviomis Aš sistemos savybėmis, o ne viena kitą keičiančiomis būsenomis. Tampri konstruktų sistema neleidžia priimti naujos informacijos, tinkamai reaguoti į aplinkos pokyčius, todėl žmogaus elgesys būna nelankstus. Pernelyg laisva, menkai struktūrinta Aš sistema nesuteikia žmogui priemonių įsitikinti savo prognozių teisingumu ir veiksmų tinkamumu, todėl jis dažnai yra linkęs dvejojti ir nepasitikėti savimi (Bannister, 1977).

3. Ne visus savo konstruktus žmogus gali išreikšti žodžiais. Pirmieji jo konstruktai – preverbaliniai. Išmokęs kalbą, žmogus tik įgyja galimybę įvardyti jau susiformavusius konstruktus (Ravenette, 1999). Ankstyvieji konstruktai dažniausiai ir lieka neįvardyti, naudojami labai plačiam reiškinių spektrui paaiškinti. Žmogus dažnai ne tik nesuvokia šių konstruktų įtakos, bet netgi nežino apie jų egzistavimą, tačiau dėl to jie nepraranda savo reikšmingumo. Įvardytus ir neįvardytus konstruktus gali būti sunku suderinti Aš sistemoje, dėl to gali kilti vidinių konfliktų (Kelly, 1963).

4. Konstruktas naudingas tik tam tikriems įvykiams numatyti, t. y. turi tam tikras tinkamumo ribas. Tačiau jei Aš sistema pasirodo tinkama savęs interpretavimui tam tikroje srityje, atsiranda polinkis plėsti jos tinkamumo ribas ir taikyti

kitoms sritims, ir tai gali turėti negatyvių padarinių – neteisingą savęs supratimą ir savo elgesio numatymą (Kelly, 1963). Konstruktai ir suteikia žmogui koordinates, padedančias orientuotis realybėje, ir kartu jį apriboja: leidžia pastebėti tam tikrus savo asmenybės, elgesio aspektus, juos tam tikru būdu suprasti, įvertinti, bet ir palieka nematomas kitas savo paties ypatybes, kurių neapima konstrukto tinkamumo ribos (Франселла и Баннистер, 1987).

Taigi „Aš“ asmenybės konstrukto teorijos požiūriu gali būti aiškinamas įvairiai. „Aš“ – tai objektas, kuris yra interpretuojamas ir vertinamas pagal tam tikrus matmenis – konstruktus. „Aš“ – taip pat yra ir konstruktas, kurio kitas polius – „ne Aš“. Šis konstruktas padeda įvardyti asmens atskirumą ir skirtingumą nuo kitų žmonių. Su šiuo konstruktu susiję konstruktai sudaro Aš sistemą – unikalų būdą interpretuoti save. Aš sistema yra daugelio matmenų (sudaryta iš tam tikro kiekio konstrukto), kintanti dėl patyrimo, sukurianti paties žmogaus, bet tikrinama (patvirtinama ar paneigiama) sąveikaujant su socialine aplinka (Roberts, 1999). Asmenybės konstrukto teorija padeda paaiškinti, kaip atsiranda neatitinkanti tikrovės Aš sistema.

RGT kaip Aš sistemos tyrimo metodas

Kurdamas RGT, G. A. Kelly rėmėsi metodologine prielaida, kad „matematinė priklausomybė tarp žmogaus vertinimų atspindi psichologinius procesus, nulemiančius tuos vertinimus, taigi atspindi konstrukto sistemos ryšius“ (Франселла и Баннистер, 1987, p. 59).

Darbas su RGT apima keletą etapų. Pirmiausia pasirenkami elementai (jie priklauso nuo tyrimo srities) – rinkinys objektų, pagal kuriuos bus išaiškinami konstruktai (požymiai, savybės; atsižvelgiant į juos vėliau tie patys elementai bus

vertinami). Tada išaiškinami tiriamojo konstruktai taikant vieną iš daugelio konstrukto išaiškinimo būdų (savęs apibūdinimo, porų palyginimo, triadų palyginimo ir kt., žr. Франселла и Баннистер, 1987; Feixas, 1998). Trečias žingsnis – tiriamasis koku nors būdu įvertina kiekvieną elementą kiekvieno konstrukto atžvilgiu (įvertinimo būdas priklauso nuo RGT tipo, ir tai gali būti elemento priskyrimas vienam konstrukto poliui, elementų surikiavimas, vertinimas pagal skales), šie įvertinimai sudaro skaičių matricą, kurią galima analizuoti taikant įvairius matematinės statistikos metodus. Šitaip vienas metodas sujungia ir ideografinės, ir nomotetinės psichodiagnostikos pranašumus.

Pasitelkus RGT galima tyrinėti įvairias sritis, tik reikia, remiantis bendraisiais principais, tinkamai organizuoti tyrimą. Didžiausias RGT pranašumas tas, kad ji leidžia atskleisti asmenybės individualumą, unikalumą. Rezultatų interpretacija nesiremia jokiais išankstinėmis nuostatomis, schemomis, žmogaus nebandoma įsprausti į jokus normatyvinius rėmus, todėl įmanoma atskleisti tokią padėtį, kokia yra iš tikrųjų. Kaip minėta, būtent apie tokių tyrimų būtinybę vis dažniau kalbama problemų, susijusių su asmenybės Aš analize, kontekste.

Aš sistemą galima tirti pagal dvi schemas:

1. Kaip elementai naudojami įvairūs Aš aspektai: aš, koks esu; aš, koks norėčiau būti; aš, koks privalau būti; aš, koks būsiu po 5 metų ir pan.
2. Visiems tiriamiesiems pateikiami konstruktai: „Toks kaip aš“ (aktualus, realusis Aš), „Toks, koks norėčiau būti“ (idealusis Aš), „Toks, koks privalau būti“ (privalomasis Aš), „Toks, koks būsiu po 5 metų“ (galimas Aš), šie konstruktai tampa savotiškais orientyrais, „traukos centrais“, aplink kuriuos grupuojasi tiriamųjų asmeniniai konstruktai, ir šitaip tampa įmanoma identifikuoti paskirus Aš sistemos aspektus. Elementai šiuo atveju – kiti reikšmingi žmonės (Франселла

и Баннистер, 1987). Ištyrus repertuarinių gardelių techniką, Aš sistemą galima nagrinėti turinio (kokie konstruktai ją sudaro), struktūros (kokie ryšiai sieja konstruktus), vertinimo (pozityvus, negatyvus) požiūriu. Konstrukto turinio analizė atskleidžia požiūrio į save turinį, vertinimo parametrus. Struktūros analizė padeda atskleisti sistemos struktūrines ypatybes, pavyzdžiui, monolitiškumą ar fragmentiškumą, konstrukto tarpusavio ryšių stiprumą. Elementų „Aš, koks esu“ ir „Aš, koks norėčiau būti“ (arba konstrukto „Toks kaip aš“ ir „Toks, koks norėčiau būti“) santykį įprasta traktuoti kaip vertinamąjį Aš sistemos aspektą, savivertės (angl. *self-esteem*) rodiklį (Франселла и Баннистер, 1987; Norton and Morgan, 1995; Button, 1994), šitaip aiškiai atskiriant turinio ir vertinamąjį komponentus, o tai, kaip minėta, kelia problemų taikant kitus metodus. Visa tai leidžia pamatyti, kokie vertinimo parametrai žmogui reikšmingiausi, kokias galimybes suteikia jo Aš sistema, kaip ji apriboja žmogų, kokią įtaką turi jo elgesiui, santykiams su kitais, savijautai.

Čia pateikti tik patys bendriausi RGT, kaip Aš sistemos tyrimo metodo, principai. Kiekvienam konkrečiam tyrimui, atsižvelgiant į jo tikslus, turi būti parenkamas tinkamiausias elementų rinkinys, tinkamiausi konstrukto išaiškinimo ir elementų įvertinimo pagal konstruktus metodai.

Taigi tyrimas RGT atskleidžia tuos pačius dalykus, kuriuos siekiama atskleisti ir kitais savi-vaizdžio tyrimo metodais – turinį, struktūrą, vertinamąjį komponentą – išvengiant keleto minėtų problemų ir gaunant įvairiapusę informaciją. Svarbus skirtumas, kad atsiskleidžia individualus paties tiriamojo požiūrio į save turinys, struktūra ir vertinimas, o ne iš anksto numatyti tyrėjo. Pagrindinės problemos, susijusios su šia metodika, yra trys. Pirma, kaip ir taikant bet kurią ideografinę metodiką, kyla rezultatų interpretacijos subjektyvumo klausimas: kadangi nėra

griežtų interpretacijos taisyklių, ji labai priklauso nuo tyrėjo, todėl gali būti diskutuotina. Antra, gali būti sunku surasti pagrindą tiriamųjų grupės rezultatams palyginti. Dažniausiai ši problema sprendžiama pateikiant vienodą elementų rinkinį visiems tiriamiesiems. Trečia – klausimas, koks yra statistinio ir psichologinio reikšmingumo ryšys. Statistikoje įprasta riba yra 0,05. Tačiau koks iš tikrųjų turi būti statistinio reikšmingumo lygmuo, kad atskleisti konstrukto ryšiai būtų reikšmingi ir psichologiškai, t. y. turėtų įtakos žmogaus suvokimui, mąstymui, emocijoms ir elgesiui, kol kas neaišku.

Šio tyrimo **tikslas** – aprašant individualius atvejus parodyti, kaip taikant RGT galima atskleisti Aš sistemos turinį, struktūrą ir savivertės lygį.

Tyrimo **objektas** – asmenybės Aš sistema, apibrėžiama kaip visuma konstrukto, į kurių tinkamumo ribas patenka „Aš“ kaip elementas, ir kurie, besigrupuodami apie konstruktus „Toks kaip aš“, „Toks, koks būsiu po 5 metų“, „Toks, koks privalau būti“, „Toks, koks norėčiau būti“, atskleidžia tiriamojo aktualaus, galimo, privalomojo ir idealaus „Aš“ ypatybes.

Metodika

Tiriamieji. Šiame straipsnyje bus aprašyti 3 tiriamųjų, su kuriais atliktas individualus tyrimas, rezultatai. Tiriamųjų amžius yra 18–21 metai, visi jie studentai, savanoriškai sutikę dalyvauti tyrime.

Įvertinimo būdas. Tyrime panaudotas RGT variantas – įvertinimų gardelė.

Tyrimo eiga

1. *Elementų sąrašo sudarymas.* Tiriamiesiems pateiktas vaidmenų sąrašas:

1. Aš.
2. Motina.
3. Tėvas.
4. Draugas.

5. Draugė.
6. Žmogus, kuris man patinka.
7. Žmogus, kuris man nepatinka.
8. Protingas žmogus – susikuriantis gerą gyvenimą, pasiekiantis viską savo protu ir veikla.
9. Žmogus, kuriam sekasi – viską gaunantis be pastangų.

4–9 vaidmenis tiriamasis turėjo priskirti konkretiems, gerai pažįstamiems žmonėms. Instrukcija tiriamiesiems: „Iš gerai pažįstamų žmonių pasirinkite tuos, kurie galėtų geriausiai atlikti išvardytus vaidmenis“. Pasirinkti elementai atspindi artimiausius tiriamųjų ryšius šeimoje (2, 3), tarp bendraamžių (4, 5), taip pat dvi opozicijas: patrauklumas – antipatija (6, 7) ir pastangos – sėkmė (8, 9).

2. Konstrukų parinkimas:

- Tiriamųjų konstruktai išaiškinti elementų porų (diadų) palyginimo metodu. Instrukcija tiriamiesiems: „Palyginkite save su kiekvienu iš vaidmenims priskirtų žmonių ir parašykite, kuo jūs panašūs ir kuo skiriatės“. Iš viso aptartos 8 elementų poros, neribojant atskleidžiamų konstrukų skaičiaus. Dauguma konstrukų, su kuriais vėliau dirbo tiriamieji, yra išaiškinti kiekvieno jų individualūs konstruktai, įtraukti į tolesnį tyrimą tuo atveju, jei į jų tinkamumo sritį pateko visi tyrime naudojami elementai, t. y. pagal kiekvieną konstruką buvo galima įvertinti visus elementus. Pavyzdžiui, konstruktas „Gerai mokosi – blogai mokosi“ turėjo būti atmestas, kadangi visų tiriamųjų motinos ir tėvai jau nebesimoko ir todėl negalėjo būti vertinami pagal šį konstruką.
- Panaudota antroji iš pirmiau aprašytų Aš sistemos tyrimo schemų: visiems tiriamiesiems pateikti 4 bendri konstruktai, apibūdinantys Aš sferą: „Toks kaip aš“ (aktualus, realusis Aš), „Toks, koks norėčiau bū-

ti“ (idealusis Aš), „Toks, koks privalau būti“ (privalomasis Aš), „Toks, koks būsiu po 5 metų“ (galimas Aš) (Франселла и Баннистер, 1987, p. 186). Šie konstruktai – orientyrai, be kurių nebūtų jokio pagrindo atskirti bendrą konstrukų sistemą nuo Aš sistemos. Taip pat visiems tiriamiesiems pateiktas konstruktas „Patenkintas gyvenimu“, siekiant išsiaiškinti, kokios savybės siejamos su pasitenkinimu gyvenimu ir kaip su tuo susiję Aš sferos konstruktai.

3. *Repertuarinės gardelės užpildymas*. Pateikta užpildyti įvertinimų gardelė: kiekvienas elementas įvertintas pagal kiekvieną konstruką 5 balų skale. Pavyzdys:

„Nori viską suprasti 1 2 3 4 5 Niekuo nesidomi“

Dirbant su įvertinimų gardelėmis, naudojamas toks vertinimo būdas: 1 balas reiškia, kad tiriamajam būdinga savybė, atitinkanti kairįjį konstrukto polių, 3 balai yra neutralus vertinimas, 5 balai reiškia, kad tiriamajam būdinga savybė, atitinkanti dešinįjį konstrukto polių (Leach et al., 2001; Roberts, 1999; Adams-Webber, 2001). Instrukcija: „Įvertinkite save (paskui ir visus pasirinktus žmones) pagal pateiktas savybes. Suteikite sau 1 balą, jei manote, kad Jums būdinga savybė, užrašyta kairėje pusėje. Suteikite sau 5 balus, jei manote, kad Jums būdinga savybė, užrašyta dešinėje pusėje. 3 balai reiškia, kad abi savybės Jums būdingos tik iš dalies“.

Duomenų apdorojimas

- Apskaičiuoti Spearmano ranginės koreliacijos koeficientai (ρ) tarp konstrukų.
- Apskaičiuoti kiekvieno konstrukto intensyvumo balai ($IB = \Sigma (\rho^2 \times 100)$). Jie atskleidžia konstrukto reikšmingumą sistemoje – juo intensyvumo balas didesnis, tuo konstruktas yra reikšmingesnis. Konstruk-

tai surikiuoti nuo reikšmingiausio iki nereikšmingiausio.

- Apskaičiuotas gardelės sąryšio balas ($SB = \Sigma (IB) / \text{konstruktų skaičius}$). Jis atskleidžia sistemos integruotumo lygį – juo sąryšio balas didesnis, tuo Aš sistema labiau integruota.
- Sudarytas konstruktų sistemos grafinis vaizdas, paremtas statistiškai reikšmingų konstruktų ryšių pavaizdavimu.
- Analizuota konstruktų „Toks kaip aš“, „Toks, koks norėčiau būti“, „Toks, koks privalau būti“, „Toks, koks būsiu po 5 metų“ vieta sistemoje ir ryšiai su kitais konstruktais.

Rezultatai

Rezultatai pateikiami pagal Dž. Brendos Morris pasiūlytą individualių atvejų analizės modelį (Моррис, 1987). Reikia ypač pabrėžti, kad visos interpretacijos yra hipotetinio pobūdžio, tai tik vienas galimų rezultatų aiškinimo variantų.

Tiriamoji D. M., 18 m. 1-oje lentelėje pateikiami jos konstruktai, jų intensyvumo balai ir jų rangai.

Šios tiriamosios reikšmingiausi konstruktai yra „Rūpi, kaip jaučiasi kiti žmonės – mažai apie tai galvoja“, „Supratingas – nesupratingas“, „Nori viską suprasti – niekuo nesidomi“. Gardelės sąryšio balas – 569,14, didžiausias iš visų trijų tiriamųjų. Kaip matyti iš 2-os lentelės, reikšmingų koreliacijos koeficientų tarp konstruktų yra labai daug.

Visi Aš sferos konstruktai tarpusavyje glaudžiai susiję, todėl galima kalbėti apie labai aukštą Aš sistemos integruotumo lygį – monolitiškumą, bei apie menką įvairių Aš aspektų diferenciaciją, ryškų tapatinimąsi su idealu. Visi Aš sferos konstruktai susiję ir su „Nori viską suprasti – niekuo nesidomi“, „Supratingas – nesupratingas“, „Rūpi, kaip jaučiasi kiti žmonės – mažai apie tai galvoja“ ir „Kūrybingas – nekūrybingas“. Šiuos konstruktus būtų galima traktuoti kaip realizuotą idealo dalį. Yra dvi savybės, kurias tiriamoji priskiria sau (aktualiajam Aš), bet nesieja su kitais Aš aspektais: „Atviras – uždaras“, „Daug mąsto, turi įdomių minčių – tuščias“. Tai pripažįstamos savybės, bet jos neturi reikšmės savigarbos lygiui. Taip pat yra trys kon-

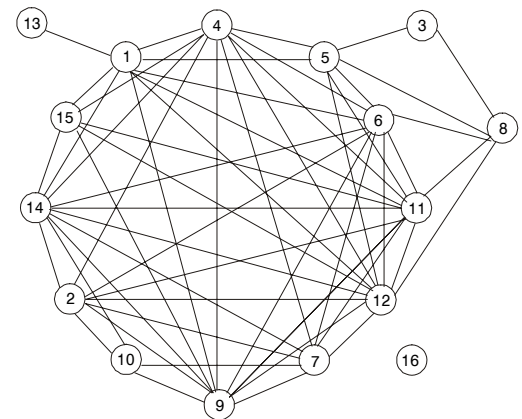
1 lentelė. *Tiriamosios D. M. konstruktai, jų intensyvumo balai ir rangai*

Konstruktai	Intensyvumo balai	IB rangai
1. Toks kaip aš – nepanašus į mane	690,13	6
2. Turi savo nuomonę – pasiduoda kitų įtakai	621,62	8
3. Emocingas – susitvardantis	296,07	15
4. Toks, koks norėčiau būti – toks nenorėčiau būti	773,03	4
5. Atviras – uždaras	540,76	11
6. Nori viską suprasti – niekuo nesidomi	809,90	3
7. Patikimas – nepatikimas	587,92	9
8. Idealistas – realistas	470,85	13
9. Toks, koks privalau būti – toks neturiu būti	737,38	5
10. Turi aiškius tikslus – nežino, ko nori	498,06	12
11. Supratingas – nesupratingas	831,90	2
12. Rūpi, kaip jaučiasi kiti žmonės – mažai apie tai galvoja	843,90	1
13. Daug mąsto, turi įdomių minčių – tuščias	296,73	14
14. Toks, koks būsiu po 5 metų – toks nebūsiu po 5 metų	685,65	7
15. Kūrybingas – nekūrybingas	546,95	10
16. Patenkintas gyvenimu – nepatenkintas gyvenimu	275,37	16

2 lentelė. Koreliacijos koeficientai tarp tiriamosios D. M. konstrukto (paryškintos reikšmingos koreliacijos, kai $p < 0,05$)

Konstrukto eilės nr.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1																
2	0,69															
3	0,44	0,06														
4	0,87	0,72	0,22													
5	0,72	0,39	0,85	0,58												
6	0,86	0,77	0,50	0,84	0,82											
7	0,45	0,79	0,05	0,68	0,37	0,74										
8	0,56	0,27	0,81	0,46	0,87	0,72	0,43									
9	0,72	0,73	0,00	0,89	0,40	0,79	0,80	0,46								
10	0,37	0,86	-0,13	0,59	0,19	0,60	0,89	0,23	0,75							
11	0,86	0,79	0,47	0,85	0,79	0,98	0,78	0,71	0,80	0,61						
12	0,89	0,79	0,49	0,85	0,81	0,98	0,72	0,72	0,80	0,61	0,98					
13	0,67	0,25	0,52	0,63	0,51	0,42	0,17	0,38	0,40	0,07	0,51	0,54				
14	0,69	0,75	-0,07	0,90	0,34	0,76	0,77	0,33	0,94	0,74	0,77	0,77	0,37			
15	0,67	0,56	0,28	0,74	0,47	0,63	0,56	0,60	0,82	0,62	0,64	0,70	0,55	0,69		
16	0,38	0,56	-0,53	0,59	-0,20	0,27	0,47	-0,35	0,59	0,50	0,29	0,24	0,15	0,62	0,26	

struktai, kurių tiriamoji sau nepriskiria, bet kurie yra reikšmingai susiję su kitais Aš sferos konstruktais: „Turi savo nuomonę – pasiduoda kitų įtakai“, „Patikimas – nepatikimas“, „Turi aiškius tikslus – nežino, ko nori“. Šias savybes galima sieti su vidine jėga, savarankiškumu, autonomija, tai pageidautinos savybės, bet tiriamoji dar gali jausti jų trūkumą. Galima kalbėti apie tiriamosios orientaciją į kitus: viena vertus, siekimą būti supratinga ir rūpestinga, o kita – siekimą būti tokia, kokia privalo būti. Labai aukštas koreliacijos koeficientas tarp „Toks kaip aš“ ir „Toks, koks norėčiau būti“, taip pat Aš sistemos monolitiškumas gali būti susiję su tendencija atmesti neigiamą informaciją apie save, taip pat gali atspindėti tam tikrą vidinę įtampą bandant išsaugoti idealus ir užkirsti kelią neatitinkančiai dabartinio savivaizdžio informacijai (Leary et al., 1999; Kernis, 2001). Literatūroje nurodoma, kad optimalų savigarbos lygį atspindi koreliacijos koeficientai tarp aktualaus ir idealaus Aš intervale nuo 0,7 iki 0,2. Didesni ar mažesni rodikliai (nuo 1,00 iki

1 pav. Tiriamosios D. M. konstrukto ryšių grafinis vaizdas

0,7 ir nuo 0,2 iki -1,00) reiškia pernelyg aukštą ar pernelyg žemą savigarbos lygį ir didelę tikimybę, kad žmogus susiduria su tam tikromis problemomis (Франселла и Баннистер, 1987). Šiuo atveju problemų gali kilti dėl tam tikro savęs, savo poreikių ignoravimo – tai matyti iš to, kad nė viena pozityvi savybė nesiejama su

pasitenkinimu gyvenimu, apskritai tai nelai-
koma reikšmingu dalyku – tiriamoji labiausiai
nori būti tokia, kokia privalo būti: supratinga,
besirūpinanti kitų jausmais. Bet jei tai neteiks
pasitenkinimo, yra pavojus, kad laikui bėgant ti-
riamoji gali nusivilti ir savimi, ir aplinka, pasi-
justi išsekusi. Be to, dėl tokios griežtos, monoli-
tinės Aš sistemos, besipriešinančios naujos ar
prieštaringos informacijos priėmimui, tiriamoji
gali pasijusti savotiškai įkalinta savo pačios kon-
struktų sistemoje, neleidžiančioje prisitaikyti
prie nuolat kintančio gyvenimo.

Tiriamoji A. B. 18 m. 3-ioje lentelėje patei-
kiami jos konstruktai, intensyvumo balai ir jų
rangai.

Kaip matyti iš 3-ios lentelės, reikšmingiausi
šios tiriamosios konstruktai yra „Toks, koks pri-
valau būti – toks neturiu būti“, „Kūrybingas –
konservatyvus“ ir „Toks, koks norėčiau būti –
toks nenorėčiau būti“, nereikšmingiausi – „Išti-
kimas – neištikimas“, „Pavyduliaujantis – pasi-

tikintis žmonėmis“ ir „Tiesmukas – diploma-
tiškas“. Konstruktas „Toks kaip aš“ yra tik 8 vie-
toje pagal reikšmingumą. Šios gardelės sąryšio
balas yra 304,57.

4-oje lentelėje pateikiamos Spearmano kore-
liacijos koeficientų tarp konstruktų reikšmės.

Savo aktualiam Aš tiriamoji priskiria vienini-
telę savybę – optimizmą, ir šią savybę vertina
labai palankiai, nes ji teigiamai reikšmingai su-
sijusi su visais Aš sferos konstruktais. Dar su Aš
sfera siejami konstruktai „Atviras“ ir „Kūrybin-
gas“, tai pageidautinos savybės, kurių tiriamoji
dar neturi, bet tikisi ateityje įgyti. Savigarbos ly-
gis pozityvus, bet ne per aukštas ($p = 0,65$). Aš
sistemą galima vertinti kaip gana integruotą, ta-
čiau joje silpniausiai išreikštas aktualusis Aš. Aiš-
kiausiai apibrėžtas privalomasis Aš, ir ne tik tai,
kokia tiriamoji privalo būti (kūrybinga, atvira),
bet ir tai, kokia ji neturi būti (egoistė ir lengva-
būdė). Tokia Aš sistema turėtų būti palanki adek-
vatesniam savęs pažinimui ir atvira naujai infor-

3 lentelė. *Tiriamosios A. B. konstruktai, jų intensyvumo balai ir rangai*

<i>Konstruktai</i>	<i>Intensyvumo balai</i>	<i>IB rangai</i>
1. Toks kaip aš – nepanašus į mane	315,69	8
2. Geraširdis – piktas	279,93	11
3. Atviras – veidmainis	427,79	4
4. Ištikimas – neištikimas	168,67	16
5. Toks, koks norėčiau būti – toks nenorėčiau būti	449,17	3
6. Lengvabūdis – pareigingas	256,74	13
7. Darbštus – tinginys	260,65	12
8. Tiesmukas – diplomatiškas	41,29	18
9. Toks, koks privalau būti – toks neturiu būti	519,98	1
10. Pavyduliaujantis – pasitikintis žmonėmis	147,67	17
11. Romantikas – realistas	240,79	15
12. Kūrybingas – konservatyvus	474,15	2
13. Puikus pašnekovas – neįdomus pašnekovas	310,37	10
14. Toks, koks būsiu po 5 metų – toks nebūsiu po 5 metų	409,13	6
15. Jautrus – kietaširdis	241,40	14
16. Egoistas – altruistas	399,59	7
17. Optimistas – pesimistas	424,45	5
18. Patenkintas gyvenimu – nepatenkintas gyvenimu	314,87	9

4 lentelė. Koreliacijos koeficientai tarp tiriamosios A. B. konstrukto

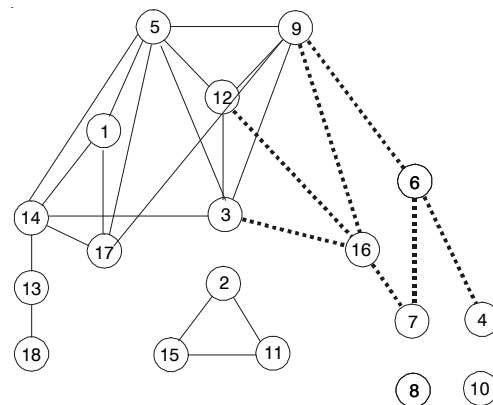
Konstrukto eil. nr.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1																	
2	0,14																
3	0,60	0,54															
4	-0,08	-0,16	0,16														
5	0,65	0,21	0,71	0,31													
6	0,07	0,17	-0,06	-0,79	-0,32												
7	-0,03	0,09	0,14	0,42	0,10	-0,73											
8	0,08	-0,04	0,09	-0,02	-0,24	0,20	-0,10										
9	0,41	0,38	0,68	0,46	0,77	-0,64	0,56	-0,18									
10	0,08	-0,04	-0,03	0,15	-0,20	0,40	-0,58	0,13	-0,47								
11	-0,26	0,72	0,48	0,21	0,16	-0,02	0,15	-0,24	0,36	0,08							
12	0,29	0,57	0,64	0,23	0,63	-0,46	0,57	-0,28	0,93	-0,56	0,53						
13	0,55	-0,02	0,59	0,33	0,52	-0,21	0,44	0,01	0,42	0,00	0,10	0,32					
14	0,86	0,15	0,71	0,09	0,87	-0,02	-0,05	0,08	0,52	-0,02	-0,09	0,37	0,64				
15	0,13	0,97	0,50	-0,11	0,18	0,18	-0,02	0,07	0,29	0,08	0,66	0,43	-0,11	0,14			
16	-0,17	-0,39	-0,68	-0,46	-0,39	0,49	-0,69	-0,12	-0,78	0,32	-0,55	-0,78	-0,58	-0,25	-0,28		
17	0,77	0,23	0,62	-0,09	0,88	-0,11	0,14	-0,24	0,64	-0,40	-0,04	0,59	0,52	0,88	0,15	-0,26	
18	0,58	-0,47	0,19	0,22	0,45	-0,32	0,38	0,15	0,33	-0,27	-0,52	0,14	0,73	0,61	-0,54	-0,26	0,5

macijai apie save. Palyginti gerai apibrėžtas privalomasis Aš suteikia orientyrus siekiant idealaus Aš realizavimo (Higgins, 1999). Šios tiriamosios konstrukto sistemoje konstruktas „Patenkintas gyvenimu“ nėra ignoruojamas. Per tarpinį konstruktą „Puikus pašnekovas“ jis siejasi su „Toks, koks būsiu po 5 metų“. Tai būtų galima interpretuoti taip: tiriamoji tikisi, jog orientacija į privalomąjį Aš suteiks jai ir asmeninį pasitenkinimą.

Tiriamoji K. L., 21 m. Jos tyrimo rezultatai pateikti 5-oje ir 6-oje lentelėse.

Reikšmingiausi konstruktai – „Toks, koks norėčiau būti – toks nenorėčiau būti“, „Uždaras – nuoširdus“ ir „Toks, koks privalau būti – toks neturiu būti“. Nereikšmingiausi – „Toks, koks būsiu po 5 metų“, „Patenkintas gyvenimu“ ir „Kūrybingas“. „Toks kaip aš“ yra tik 9 vietoje pagal reikšmingumą. Gardelės sąryšio balas – 194,66, mažiausias iš 3 tiriamųjų, atspindintis žemą Aš sistemos integracijos lygį.

Koreliacijos koeficientas tarp aktualaus ir idealaus Aš nėra statistiškai reikšmingas, tačiau neigiamas – -0,2. Taigi galima kalbėti apie že-

Teigiamos koreliacijos —————
Neigiamos koreliacijos - - - - -

2 pav. Tiriamosios A. B. konstrukto ryšių grafinis vaizdas

mą savivargos lygį. Reikšmingų koreliacijos koeficientų labai maža. Su aktualiu Aš siejama tik viena savybė – „Atviras“. Galima išvelgti tiriamosios norą būti tokia, kokia privalo būti (koreliacijos koeficientas tarp šių konstrukto yra 0,88), tačiau ir su šiais Aš aspektais siejama tik viena savybė – „Draugiškas“. Šiuo atveju būtų galima kalbėti apie labai neaiškia, netgi di-

5 lentelė. Tiriamosios K. L. konstruktai, jų intensyvumo balai ir rangai

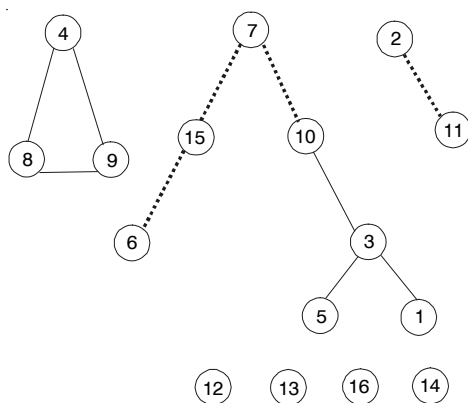
Konstruktai	Intensyvumo balai	IB rangai
1. Toks kaip aš – nepanašus į mane	220,86	9
2. Nemoka susišnekėti – „diplomatas“ bendraudamas	206,16	11
3. Atviras – veidmainis	228,55	8
4. Toks, koks norėčiau būti – toks nenorėčiau būti	295,99	1
5. Nuoširdus – melagis	255,31	5
6. Nepatyręs – protingas	206,04	12
7. Uždaras – nuoširdus	288,49	2
8. Draugiškas – tįli	274,27	10
9. Toks, koks privalau būti – toks neturiu būti	270,86	3
10. Tvirtos charakterio – neturintis savo nuomonės	242,57	7
11. Kūrybingas – be iniciatyvos	202,58	13
12. Supratingas – nemokantis išklausyti	268,40	4
13. Egoistas – mielas, dosnus	252,75	6
14. Toks, koks būsiu po 5 metų – toks nebūsiu po 5 metų	82,30	16
15. Bendraujantis – vienišas	194,40	14
16. Patenkintas gyvenimu – nepatenkintas gyvenimu	85,10	15

6 lentelė. Koreliacijos koeficientai tarp tiriamosios K. L. konstrukto

Konstrukto eilės nr.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1																
2	0,47															
3	0,64	0,32														
4	-0,20	-0,22	0,24													
5	0,43	0,25	0,75	0,41												
6	0,41	0,62	0,03	-0,15	0,28											
7	-0,12	0,19	-0,50	-0,55	-0,56	0,30										
8	-0,56	0,05	0,07	0,69	0,25	-0,25	-0,46									
9	-0,19	0,01	0,33	0,88	0,33	-0,10	-0,59	0,80								
10	0,54	0,07	0,64	0,35	0,36	-0,20	-0,64	0,06	0,38							
11	-0,08	-0,85	-0,11	0,25	-0,19	-0,59	-0,19	-0,24	-0,05	0,32						
12	0,40	0,35	0,38	0,58	0,62	0,54	-0,33	0,22	0,48	0,52	-0,09					
13	0,35	-0,35	0,36	0,47	0,62	0,04	-0,56	-0,08	0,16	0,56	0,54	0,62				
14	0,12	0,31	0,06	-0,43	-0,19	0,12	0,11	-0,13	-0,13	-0,07	-0,38	-0,27	-0,43			
15	-0,08	-0,38	0,10	0,35	0,09	-0,73	-0,64	0,30	0,38	0,41	0,42	-0,23	0,10	-0,07		
16	-0,47	-0,06	-0,29	0,19	0,20	0,15	-0,07	0,39	0,36	0,05	-0,09	0,27	-0,04	0,07	0,25	

fuzišką Aš sistemą: tiriamoji nežino, kokia ji yra, tik žino, kad norėtų būti tokia, kokia privalo, bet kokia privalo būti – taip pat visai neaišku. Aiškus nepasitenkinimas savimi, ir jokių gairių, kaip pakeisti esamą padėtį. Konstruktas „Toks, koks būsiu po 5 metų“ yra pats nereikš-

mingiausias sistemoje. Tai galima aiškinti taip: turinčiai tokią neapibrėžtą Aš sistemą tiriamajai sunku žinoti, kokia ji bus. J. Campbell (1999) siejo savivaizdžio aiškumą su savigarbos lygiu: kuo savivaizdis aiškesnis, tuo pozityvesnė savigarba, ir atvirkščiai. Šios tiriamosios

3 pav. Tiriamosios K. L. konstrukčių ryšių grafinis vaizdas

rezultatai tai patvirtina – Aš sistemos neapibrėžtumas susijęs su menka savigarba. Galima spėti, kad ši tiriamaoji tuo metu, kai buvo atliekamas tyrimas, išgyveno sunkų sumaišties ir pasimetimo, netgi aklavietės laikotarpį, kuriam būdinga nepasitenkinimas savimi ir, tikėtina, depresyvos nuotaikos.

Apibendrinimas

Šio tyrimo tikslas buvo aprašant individualius atvejus parodyti, kaip RGT leidžia atskleisti Aš sistemos turinį, struktūrą ir savigarbos lygį. Pateikti trys atvejai rodo, kad tiriant RGT, galima surinkti gausią ir įvairiapusę informaciją apie tiriamųjų Aš sistemą, jos turinį, struktūrą, savęs vertinimo parametrus bei lygį. Kiekviena iš aprašytų Aš sistemų yra kitokia, nors kai kurie tyrimo procedūros aspektai buvo bendri visoms tiriamosioms (Aš sferos konstruktai, konstruktas „Patenkintas gyvenimu“). Išryškėjo trys unikalūs savęs interpretavimo variantai, kurie padeda numatyti ir problemas, su kuriomis gali susidurti tiriamosios. Nors šio tyrimo pagrindas yra paskirų atvejų analizė, o ne tiriamųjų grupės apibūdinimas, galima paminėti ir vieną svarbų

bendrą visų trijų tiriamųjų bruožą – didelį konstrukto „Toks, koks privalau būti“ reikšmingumą. Visoms tiriamosioms svarbu atitikti privalomąjį Aš, kurį kiekviena jų supranta savaip.

Vis dėlto reikia paminėti vieną svarbų šios metodikos ribotumą: dėl reikalavimo pasirinkti elementus, atspindinčius vieną sritį, Aš sistemos tyrimas gali būti vienpusiškas. Mes pasirinkome tirti šiuos Aš aspektus: aktualųjį, galimą, privalomąjį, idealųjį. Tačiau kituose savi-vaizdžio modeliuose, kaip minėta straipsnio įvadinėje dalyje, orientuojamasi į žmogaus atliekamus socialinius vaidmenis (pvz., aš kaip motina) ar veiklos sritis (pvz., akademinis savi-vaizdis). RGT galima taikyti ir tokiems tyrimams, tačiau negalima sujungti visų šių trijų orientacijų į vieną tyrimą. Taigi RGT leidžia surinkti įvairiapusę informaciją apie Aš sistemos turinį, struktūrą, vertinimo ypatybes, bet tik kurios nors vienos sferos. Jeigu savo tyrime kaip elementus panaudotume, pavyzdžiui, tiriamojo socialinius vaidmenis, rezultatai skir- tųsi nuo dabar gautų.

Tiriamiesiems buvo neįprastas ir kartais sudėtingas konstrukto išaiškinimo etapas, kai reikėjo lyginti save su kitais žmonėmis ir įvardyti panašumus bei skirtumus. Tam tikrų reikalavimų metodas kelia ir psichologams. Reikia gerai perprasti bendruosius darbo su RGT principus bei orientotis RGT formų įvairovėje, išmanyti matematinės statistikos metodus, kad būtų tinkamai sukurtas kiekvieno tyrimo planas. Kitaip nei taikant tradicinius testus, kai psichologas turi prieš akis galimus rezultatus ir gana apibrėžtus jų interpretavimo būdus, RGT atveju tenka pasikliauti savo įžvalga. Būna nelengva už skaičių greitai išvėlgti galimus psichologinius procesus. Dėl šių ypatybių metodo pranašumai labiausiai atsiskleidžia individualiuose tyrimuose psichologinio konsultavimo ar psichoterapijos kontekste.

LITERATŪRA

- Adams-Webber J. R. Prototypicality of self and evaluating others in terms of „fuzzy“ constructs // *Journal of Constructivist Psychology*. 2001, vol. 14, p. 315–324.
- Bannister D. The logic of passion // *New Perspectives in Personal Construct Psychology*. London: Academic Press, 1977. P. 21–37.
- Baumeister R. F., Bratslavsky E., Muraven M., Tice D. M. Ego depletion: Is the active self a limited resource? // *Self in Social Psychology* / Ed. by R. Baumeister. New York: Psychology Press, 1999. P. 317–337.
- Byrne B. M. Measuring self-concept across the lifespan: Methodology and instrumentation for research and practice. APA books, 1996.
- Botella L. Constructivism and narrative psychology. 1999. Interneto adresas: <http://www.informed.es/constructivism/documweb/andreas.html>.
- Button E. J. Personal construct measurement of self-esteem // *Journal of Constructivist Psychology*. 1994, vol. 7, p. 53–65.
- Campbell J. D. Self-esteem and clarity of the self-concept // *Self in Social Psychology* / Ed. by R. Baumeister. New York: Psychology Press, 1999. P. 223–240.
- Cast A. D., Burke P. J. A theory of self-esteem // *Social Forces*, 2002, vol. 80, p. 1041–1068.
- Dereškevičiūtė E. Psichologiniai vadovavimo efektyvumo metmenys // *Psichologija*. 2000, t. 21, p. 7–20.
- DuBois D. L., Tevendale H. D., Burk-Braxton C., Swenson L. P., Hardesty J. L. Self-system influences during early adolescence // *Journal of Early Adolescence*. 2000, vol. 20, p. 12–43.
- Feixas G. A manual for the repertory grid. 1998. Interneto adresas: <http://www.terapiacognitiva.net/record/pag/contents.htm>
- Fournier V., Payne R. Change in self construction during the transition from university to employment: A personal construct psychology approach // *Journal of Occupational & Organizational Psychology*. 1994, vol. 67, p. 297–314.
- Harter S. The construction of the self: Developmental perspective. New York: Psychology Press, 1999.
- Hattie J., Marsh H. W. Future directions in self-concept research // *Handbook of Self-Concept: Developmental, Social, and Clinical Considerations* / Ed. by B. Bracken. New York: John Wiley & Sons, 1996. P. 421–454.
- Hattie J. Self-concept. Hillsdale, New Jersey: Erlbaum, 1992.
- Higgins T. E. Self-discrepancy: A theory relating self and affect // *Self in Social Psychology* / Ed. by R. Baumeister. New York: Psychology Press, 1999. P. 150–175.
- James W. Principles of psychology. 1890. Interneto adresas: <http://psychclassics.yorku.ca/James/Principles/index.htm>.
- Kelly G. A. A brief introduction to personal construct theory // *Handbook of Personal Construct Psychology* / Ed. by F. Fransella. New York: John Wiley & Sons, 2003. P. 3–20.
- Kelly G. A. A theory of personality. New York: The Norton Library, 1963.
- Kernis M. H. Substitute needs and the distinction between fragile and secure high self-esteem // *Psychological Inquiry*. 2001, vol. 11, p. 298–300.
- Kujalienė D. G. A. Kelly asmenybės konstruktyvumo teorija ir jos praktinis taikymas // *Tiltai*. 2001, Nr. 1, p. 81–87.
- Leach Ch., Freshwater K., Aldridge J., Suderland J. Analysis of repertory grids in clinical practice // *British Journal of Clinical Psychology*. 2001, vol. 40, p. 225–248.
- Leary M. R., Tambor E. S., Terdal S. K., Downs D. L. Self-esteem as an interpersonal monitor: The sociometer hypothesis // *Self in Social Psychology* / Ed. by R. Baumeister. New York: Psychology Press, 1999. P. 87–105.
- Marsh H. W., Hattie J. Theoretical perspectives on the structure of self-concept // *Handbook of Self-Concept: Developmental, Social, and Clinical Considerations* / Ed. by B. Bracken. New York: John Wiley & Sons, 1996. P. 38–87.
- Norton L. S., Morgan K. The ideal – self inventory: A new measure of self-esteem // *Counselling Psychology Quarterly*. 1995, vol. 8, p. 305–310.
- Oosterwegel A., Oppenheimer L. Jumping to awareness of conflict between self-representations and its relation to psychological wellbeing // *International Journal of Behavioral Development*. 2002, vol. 26, p. 548–555.
- Ravenette A. T. Personal construct theory in educational psychology: A practitioner's view. London: Whurr Publishers, 1999.
- Roberts J. Personal construct psychology as a framework for research into teacher and learner thinking // *Language Teaching Research*. 1999, vol. 3, p. 117–144.
- Saigal S., Lambert M., Russ Ch., Hoult L. Self-esteem of adolescents who were born prematurely // *Pediatrics*. 2002, vol. 109, p. 429–433.

Sharpes D. K., Wang X. Adolescent self-concept among han, mongolian, and korean chinese adolescence // *Adolescence*. 1997, vol. 32, p. 913–924.

Stefan Ch. Core structure theory and implications // *New Perspectives in Personal Construct Psychology* / Ed. by D. Bannister. London: Academic Press, 1977. P. 281–297.

Моррис Дж. Б. Исследование репертуарных решеток для предсказания и выявления изменений в процессе групповой психотерапии // Ф. Франселла, Д. Баннистер. Новый метод исследования личности. Москва: Прогресс, 1987. С. 184–217.

Франселла Ф., Баннистер Д. Новый метод исследования личности, М.: Прогресс, 1987.

THE POSSIBILITIES OF REPERTORY GRID TECHNIQUE AS A METHOD OF RESEARCH OF THE SELF-SYSTEM

Dalia Kujalienė

Summary

Self is a topic of great interest and very widely researched problem in psychology. Nevertheless after a century of researches and discussions there is no theory and definition of the self which would agree most of scholars with. Very viable is distinction between two fundamental aspects of the self, the “I” and the “Me”, self as a subject and self as an object. I-self is the knower, the active agent responsible for constructing of the Me-self. “I” initiates and controls activity, processes information about self. “Me” represents all things known about self. “Me” came to be labeled the self-concept and has received major attention of researchers. There are many definitions of the self-concept. Discussions about its nature, structure and influence on the functioning of a person are still continuing. One can find very little agreement in consideration of these questions. It is possible to trace out three common themes that almost all scholars recognize: knowledge about the self, evaluation of self and feelings towards self. Because of theoretical confusion there is no satisfactory method of research of self-concept. Various theoretical models of the self-concept are in essence sets of dimensions which are invented by authors. Researches using the methods, based on these models, almost always confirm theoretical presumptions. The question arises: are these dimensions really those which exhaustively reveal true content and structure of self-concept? Some authors question the purposefulness of nomothetic investigation in this area and suggest to change the point of view to the problem from researcher’s perspective to the perspective of participants, and apply ideographic, phenomenological methods for the research of self.

One of the method of the investigation of self, poorly known in Lithuania, is repertory grid techni-

que based on G. A. Kelly’s personal construct theory.

From the standpoint of personal construct theory self can be treated in three ways: 1) as an object (element) that can be evaluated by some dimensions, 2) as construct “Me – not-Me” (construct is a dimension used by the person for interpreting of himself and surrounding world), other objects can be evaluated as “like Me” and “not like Me”; 3) as a system of constructs – self-system, the sum of constructs related with the pole “Me” of construct “Me – not-Me”. Self-system is the central part of personal construct system and influences all its functioning. As every construct system self-system is just one of possible ways of interpreting of self and thus it may be not accurate and adequate. The main function of self-system is to help the person to predict his reactions to future events and to control his needs, emotions and actions.

Repertory grid technique allows to reveal unique individual content, structure and evaluative aspects of the self-system and thus shows person’s view to himself from his own perspective. In order to investigate the self-system two schemes may be used. First, when various aspects of the self (Me as I am, as I would like to be, as I ought to be, etc.) are used as elements. Second, when various aspects of the self are used as constructs. In this case other people important to the person under investigation are used as elements. The content of self-system can be revealed through constructs that are related to different aspects of the self. The structure of self-system can be find out, analysing relationships of constructs. The evaluative aspect of self-system becomes clear from the relationship between real and ideal self.

The aim of this paper is to demonstrate the possibilities of repertory grid technique as a method of

research of the self-system by presenting three individual cases. The rating grid was used. The scheme of investigation: 1. filling in of the list of elements; 2. construct elicitation using dyads of elements; one of elements always was “Me as I am”; 3. rating of elements on each construct on 5 point scale. The result of this process – an element by construct matrix of ratings that could be analysed by various methods of mathematical statistic. Correlation analysis was performed. Intensity and relation scores were computed. The graphical representation of self-systems was presented.

Three given cases represent very different content and structure of the self-system and self-evaluation of participants. Each participant used different set of constructs for self-interpretation. Three types of the structure of self-system were revealed: monolithic, integrated and diffuse. Through the correlation between real and ideal self the level of self-evaluation emerged. One common feature of participants was detected – the importance of “ought self”. Results help to understand the personal problems that participants can face with.

Gauta 2004 04 16